

DE LA SINTAXI DE LA CONJUNCIÓ A LA SINTAXI DEL VERB*

Pere J. Quetglas i Nicolau

Des que, ja fa bastant de temps, vaig començar a preocupar-me per qüestions relacionades amb la sintaxi, m'he anat adonant de l'existència de certs corrents històrics dins el marc de la sintaxi llatina, en particular, i de la gramàtica, en general, que fan palesa l'existència d'una diversitat de criteris que es van suplantant els uns als altres en el tractament dels problemes sintàctics.

La comunicació que vos vull oferir tot seguit, encara que té, és clar, un fonament generativo-transformacional, té també, per altra part, cosa a veure amb la història de la sintaxi llatina. Pretenc de tractar aquí d'una evolució que s'ha produït dins la sintaxi llatina, que consisteix a passar d'una etapa en què es parlava de sintaxi de les conjuncions a una altra en què la pauta consisteix a parlar de la sintaxi del verb, tot passant per una etapa mitjancera en què el denominador comú ha estat la sintaxi de l'oració.

És un fet prou conegut que els gramàtics llatins no parlaren mai d'aquestes distincions tan usuals en els manuals escolars de gramàtica entre oracions simples i oracions compostes, entre coordinació i subordinació, ni entre proposicions principals i subordinades; ni tampoc entre subordinades complectives, relatives i adverbials, etc. En els seus tractats, si de cas i de manera força minvada, aquestes distincions les trobam sota l'epígraf de la conjunció; per bé que en certes ocasions es troben mes-

* Aquest article constitueix una versió revisada de la comunicació que vaig llegir a la Societat Catalana d'Estudis Clàssics el dia 13 de maig de 1981.

clats els conceptes de conjunció i oració, com, per exemple, quan Charisius referint-se a allò que ell anomena conjuncions *ratiocinativae*, diu que reben aquest nom:

- (1) quod quamque rem praepositam ratione confirmant in hunc modum "lucet, igitur dies est"¹.

És de tota evidència que *igitur*, per si mateixa, no confirma ni desment res de res, sinó que és la proposició que li va darrera la que ho fa o ho deixa de fer. Per tant, com a mínim, es pot parlar d'una certa vacil·lació respecte a una concepció clara de la *potestas coniunctionum*.

Els gramàtics llatins, quan parlen de la *potestas coniunctionum* es limiten a dir que té cinc o sis *species*, per a enumerar roll seguit la llista de les conjuncions que pertanyen a cada *species*. Això passa, per exemple, a l'*Institutio artium* de Probus on es citen cinc *species*: *copulativae*, *disiunctivae*, *expletivae*, *causalis* i *rationales*². Postura exactament idèntica a la que trobam a l'*Ars grammatica maior* de Donat i a l'*Ars grammatica minor* del mateix autor³, a l'*Ars* dels gramàtic Màxim Victori⁴, als *Excerpta* d'Audax⁵ i també a l'*Ars* del gramàtic Asper⁶. Un poc diferent és l'*Ars* de Dositheus, ja que proposa sis *species* en lloc de cinc: *copulativae*, *causales*, *ratiocinativae*, *repletivae*, *disiunctivae* i *dubitandi*⁷. Però en cap d'ells no trobam un mot de justificació.

Una doctrina un poc més extensa i en certa manera acompanyada de justificació la trobam a l'obra de quatre gramàtics, potser els més importants, Charisius,⁸ Diomedes⁹, Priscia¹⁰ i als *Explanationum in artem Donati libri* atribuïts a Sergi¹¹. I és, precisament, en aquesta darrera obra on trobam una justificació o definició del per què de cada *species*:

- (2) *copulativae* dictae sunt eo, quod sensum coniungant.
disiunctivae dictae sunt non quod elocutionem disiungant, sed quod sensum;... elocutio tamen coniungitur.

¹ H. KEIL, *Grammatici Latini*, I-VIII, Lipsiae, 1857-1870 (KGL). I, p. 225.

² KGL IV, pp. 143-144.

³ KGL IV, pp. 388-389 i 364.

⁴ KGL IV, p. 203.

⁵ KGL VII, pp. 349-350.

⁶ KGL *Supplementum*, p. 57.

⁷ KGL VII, pp. 417-418.

⁸ KGL I, pp. 225-226.

⁹ KGL I, pp. 415-416.

¹⁰ KGL III, pp. 93-105.

¹¹ KGL IV, p. 560.

expletivae dicuntur coniunctiones quae sensum explent...
causales et rationales multum interest. primo scire debemus aliud esse causam, aliud esse rationem. causa est quae cogit ad aliquid faciendum, ratio qua utimur in faciendo: ut puta si dicas 'occido hominem et tollo hereditatem' causa est. ratio es qua quis utitur in faciendo: quomodo eum debeo occidere? veneno, ferro, per mediam noctem, per diem, quo in loco? quotiens ergo de causa loqueris, causalis utere; quotiens de ratione, rationali utere. 'si illum occidam, tollo eius hereditatem' si causalis est, bene dixisti...

Aquests punts de vista se mantendran durant tota l'època medieval. Però potser que fins i tot parlar de manteniment sigui excessiu, ja que en moltíssimes ocasions el que s'escau és un retrocés del potencial sintàctic. Em permetreu que no m'estengui massa en aquest punt. Només afegiré que aquest enfocament podem dir que gairebé s'eternitza també durant un període molt llarg que comença amb les innovacions sintàctiques, però no tant, del Renaixement, amb autors com Guarinus Veronensis i Laurentius Valla, i arriba a les primeries del segle XIX, incloent autors de tan justificada anomenada com Sanctius, Nebrija, Scaliger, Linacer, Lanzilottus, Perizonius, etc. No cal dir que a Espanya, un poc al marge del progrés filològic, aquesta situació afecta en part les gramàtiques del segle XIX¹².

Sigui com sigui, la realitat és que al començament del segle XIX es produeix una innovació que serà definitiva gairebé durant 150 anys, i que amb el temps rebrà un nom molt difús, de vegades, però que en aquest cas té un valor molt concret: gramàtica tradicional. Aquesta innovació va consistir a introduir allò que en deim sintaxi de l'oració composta, o sigui l'establiment de l'existència de tres tipus d'oracions subordinades: completives, de relatiu i adverbials. La paternitat d'aquesta troballa no està gaire clara. Se sol assignar a F.H.A. Herling¹³, i també a dos autors que foren deixebles o al manco varen rebre algun tipus d'influència de W. von Humboldt: K.F. Becker¹⁴ i F. Schmitthenner¹⁵. Dins el camp de la sintaxi llatina sembla que el primer autor que comença fer un ús ample d'aquests conceptes és L. Ramshorn¹⁶. A partir

¹² Ens pot servir d'exemple el cas de la *Gramàtica hispano-latina* de R. de MIGUEL, amb multiplicitat d'edicions al segle XIX, a la qual la doctrina de la subordinació és força minvada.

¹³ F.H.A. HERLING, *Erster Kursus eines wissenschaftlichen Unterrichts in der deutschen Sprache*, Frankfurt am Main 1828.

¹⁴ K.F. BECKER, *Organism der Sprache*, Frankfurt am Main, 1827.

¹⁵ F. SCHMITTHENNER, *Deutsche Sprachlehre*, Marburg 1822, Herborn 1826².

¹⁶ L. RAMSHORN, *Lateinische Grammatik*, Leipzig, 1824, 1830².

d'aquest autor, si bé val a dir que el seu esquema classificatori no té encara les línies definitives que assolirà després, s'introduiran i s'entendran aquestes classificacions senzilles i clares que per a molts de nosaltres han constituït una base força notable per a l'aprenentatge de la llengua. Des d'aquest precís instant podem dir que ens trobam situats a l'etapa de la sintaxi de l'oració, proposició o frase, on l'estudi de les conjuncions estarà sempre supeditat a l'estudi previ del tipus d'oració.

La darrera etapa vendrà en el moment en què es posarà de relleu que moltes de les anomenades conjuncions no són tals conjuncions, sinó verbs; és aquesta l'etapa que em propòs de tractar ara un poc més extensament. Naturalment fins a arribar a aquest punt, els hauré de demanar encara un poc de paciència, ja que abans caldrà que posi al seu abast els meus trufos per tal que no creguin que tenc cartes amagades. Arribar a la conclusió anterior, que les conjuncions són verbs, no és cosa factible si no es parteix d'una distinció prèvia i prou coneguda dins la gramàtica generativo-transformacional entre estructura pregona i estructura superficial, encara que jo no em moguí dins la concepció estàndar que és, precisament, la tendència que propugna el manteniment d'aquesta distinció, sinó dins la vertent de la semàntica generativa, al mateix temps que de tant en tant li manlleu qualque cosa a la gramàtica dels casos. Però em sembla que pel cas tant se val, i sí, per definició, no pot haver-hi una estructura pregona, de fet sí que hi ha una estructura abstracta, que salvant les distàncies conceptuals ens deixarà al mateix lloc de partença. Vull dir amb tot això que quan tot just he gosat immoderadament i immodesta afirmar que moltes conjuncions són verbs, no pretenia pas dir que no fossin conjuncions; galimaties que es resol i aclareix fàcilment si ho expressam referint-nos a l'oposició estructura pregona/estructura superficial; de manera que ara sí podem dir que moltes conjuncions en estructura superficial són en realitat verbs en estructura pregona. Em permetreu la petita llicència de no entrar a discutir temes tan envitricollats com són els que afecten a l'essència de la realitat conjuntiva o verbal, a l'estructura superficial. És clar.

Una mostra d'aquest nou enfocament sintàctic, la trobam, ara fa poc, quan Na Mª Luisa Rivero presentà, tot basant-se en estudis de Bresnan¹⁷, G. Lakoff,¹⁸ Morgan i Fraser¹⁹ entre d'altres, un article intitulat «Aspectos de las oraciones condicionales», que es publicà l'any

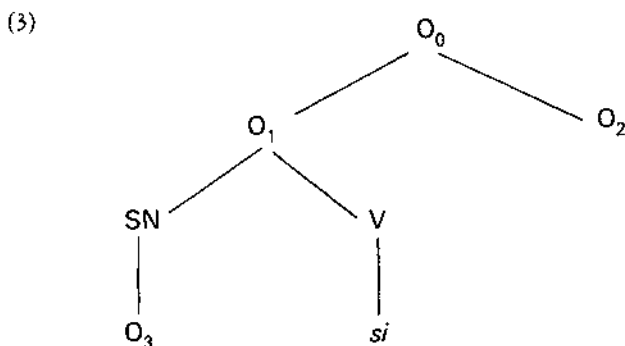
¹⁷ J. W. BRESNAN, «On complementizers: towards a syntactic theory of complement types», *FOU* 6, 1970, pp. 297-321.

¹⁸ G. LAKOFF, «Counterparts, or the problem of reference in transformational grammar». Treball que sota el títol de «Semantics, Logic, and Opacity» fou llegit en el con-

1972 a un volum de recull editat a Massachusetts: *Generative Studies in Romance Languages*, i que després ha estat reproduït en els seus *Estudios de gramática generativa del español*²⁰. En aquest article es defensa la hipòtesi que la partícula *si* (conjunció condicional) funciona en castellà com a verb matriu de la pròtasi de l'estructura pregona de la configuració condicional²¹, al temps que es donen arguments per tal de considerar *si* com a verb a integrar en el grup de verbs anomenats «creadors de mons»; es a dir, un verb del tipus d'*imaginar* o *suposar*²².

De manera que ens trobam davant una partícula que ha passat per les tres fases esmentades abans: va començar essent estudiada com a conjunció per si mateixa, després ho va ser com a conjunció també, però en tant que caracteritzadora d'un tipus especial de proposicions subordinades, per a arribar ara a un estudi d'aquesta conjunció en tant que verb.

El tractament que li dona al *si* M.ª Luisa Rivero, el podem veure exemplificat a l'esquema (3):

grés d'estiu de la *Linguistic Society of America*, el 27 de juliol de 1968. Circulà en una edició multicopiada del IULEC i, posteriorment, va ser recollit a NSF-24, 1970, pp. 23-37. (Hi ha una traducció castellana a V. SÁNCHEZ DE ZAVALA (comp.), *Semántica y sintaxis en la lingüística transformatoria*, 2, Madrid, 1976, pp. 251-263).

¹⁹ J.L. MORGAN, «On the treatment of presupposition in transformational grammar», CLS 6, 1969, pp. 167-177 (Hi ha una traducció en castellà a V. SÁNCHEZ DE ZAVALA, *op. cit.*, pp. 77-94).

²⁰ B. FRASER, «An analysis of concessive conditionals», CLS 5, 1969, pp. 66-75.

²¹ M.ª L. RIVERO, *Estudios de gramática generativa del español*. Madrid 1977, pp. 87-110.

²² La noció de «verbs creadors de mons» (en anglès *world-creating verbs*) va ser introduïda per G. Lakoff a l'article citat a la n. 19 per tal d'obrir un camí explicatiu a frases aparentment irracionals com: «He somniat que era Brigitte Bardot i que em donava una besada». Frase que, evidentment, no té sentit si no és en un món imaginat i somniat on les persones tinguin el do d'ésser elles mateixes i d'ésser-ne, al mateix temps, unes altres.

És a dir es concebeixen les frases condicionals com si fossin una estructura de coordinació entre una pròtasi i una apòdosi; en aquesta estructura, un verb creador de mons, *si*, constituïria el predicat verbal de la pròtasi, de manera que l'estructura (3) seria aplicable per un igual a frases com (4) i (5) (faig ús dels exemples originals).

- (4) Suponiendo que María hubiese venido no estaríamos aquí.
- (5) Si María no hubiera venido no estaríamos aquí.

Aquest enfocament com a hipòtesi inicial no em sembla del tot malament; amb el que ja no puc estar en absolut d'acord és amb el tractament puntual del *si* com a verb integrat dins la pròtasi. La raó principal del meu dissentiment estriba en el caràcter parcial d'aquesta teoria, ja que es limita a una anàlisi estricta de les frases condicionals, quan el problema cal enfrontar-lo des d'una perspectiva molt més ampla, que inclogui una visió global de la subordinació. El denominador comú d'aquest enfocament conjunt, ja ho hem dit altres vegades, és el de la causativitat²³. Val a dir que hi ha un moment en què Na Rivero en el seu article es situa su arran d'aquesta proposta que defensam, quan admet l'equivalència parafràtica entre (6) i (7).

- (6) Si lo entiende, se lo explicaste.
- (7) Lo entiende, porque se lo explicaste.

Però, com que no era aquesta la hipòtesi que volia defensar, tot seguit s'esforça a trobar exemples en què aquesta parafrasi sigui irrealitzable. I certament hi ha exemples d'oracions condicionals que no admetran la nostra proposta²⁴ i que, potser, caldrà explicar-les partint de la hipòtesi de Na Rivero; ara bé, el que és segur del tot és que no poden ser-ho cap dels casos que ella presenta. Així diu que (8) no admet la parafrasi de (9).

- (8) Si ⟨no⟩ lo entiende, se lo explicarás.
- (9) * No lo entiende, porque se lo explicarás.

²³ P. J. QUETGLAS, *La modalidad factiva en latín*, tesi doctoral inèdita, Universitat de Barcelona 1979, pp. 161-232 i 438-442.

²⁴ Es pot pensar en frases del tipus de: «Si el llibre està exhaurit, hi ha un exemplar a la biblioteca». És palès que en aquestes frases no hi ha una relació causal entre els dos components. Ara bé, si ens ho mitam de més a prop, potser que ens trobarem que el fet de no admetre aquesta relació respon a una fal·làcia, ja que la frase en qüestió respon segurament a una versió reduïda de: «Si el llibre està exhaurit, no cal que t'amoïnis, perquè n'hi ha un exemplar a la biblioteca».

I la no possibilitat de paràfrasi és una cosa evident; però l'evidència deriva del fet que la paràfrasi no és autèntica paràfrasi en cap dels dos exemples proposats. Així la paràfrasi, no exacta, però sí aproximada de (6) no seria (7) sinó (10).

(10) Se lo explicaste puesto que lo entiende.

I de la mateixa manera la corresponent a (8) no seria (9), sinó (11).

(11) Se lo explicarás, porque no lo entiende.

En el ben entès que això no vol dir, de cap de les maneres, que les dues frases signifiquin la mateixa cosa, com esper tenir ocasió de demostrar. Per altra banda, val a dir que el fet de veure o d'admetre una relació causal com a explicació de les subordinades condicionals no és cap troballa recent ni immediata, sinó que es troba, implícitament o explícita, recollida a moltes gramàtiques descriptives més o menys escolars, quan estableixen que en el cas de les condicionals l'acompliment de la principal depèn de manera necessària de l'acompliment de la subordinada²⁵.

Ara bé, de fet i des de fa molt de temps, les oracions condicionals han constituït un punt obscur dins l'ordenació gramatical. Valgui com a exemple d'aquesta obscuritat el que diu Badia a la seva *Gramàtica Catalana II*, pp. 274-275²⁶:

- (12) En ellas la acción de la oración principal depende de que se realice previamente la que expresa la subordinada, de manera que, por paradójica, la subordinada resulta tan importante en el orden del significado, que a su cumplimiento se supedita la propia acción principal: *si plou, em quedo a casa*, «si llueve me quedo en casa», es un ejemplo de subordinación condicional en una de sus formulaciones más sencillas; en ella la oración principal (*em quedo a casa*) depende, para su cumplimiento, de la realización de la subordinada (*si plou*) o sea que se puede suponer muy bien «que si no llueve saldré» (*si no plou sortiré de casa*). A pesar de que en la subordinada (*si plou*) tenga la clave de la

²⁵ Citem, per exemple, el que diu M. BASSOLS DE CLIMENT. *Sintaxis latina*, II, Madrid 1956 (amb reimpressions posteriors), pp. 259-260: *La relación entre la prótasis y su apódosis es de índole causal análoga a la que existe entre una causa y su efecto. Si comparamos dos oraciones, una condicional, y otra causal, como «si me acompañas saldré» y «puesto que me acompañas saldré», resulta evidente que en ambos casos la acción de salir es una consecuencia de la acción enunciada en la oración subordinada, pero con la diferencia de que en la primera frase es considerada como una simple suposición, en el segundo caso como un hecho real.*

²⁶ A. M.ª BADIA I MARGARIT. *Gramàtica catalana*, II, Madrid, 1962, pp. 274-275.

principal, ésta (es decir, *em quedo a casa*) es la oración principal desde un punto de vista gramatical, porque tiene sentido cabal por sí sola (*em quedo a casa*), mientras que la subordinada sola carece de sentido (*si plou*).

Aquesta és una formulació que podríem anomenar típica de gramàtiques tradicionals i normatives, i respecte a aquesta posició vull posar en relleu una sèrie de qüestions. En primer lloc, parlar d'oracions principals i subordinades, tot referint-se a les condicionals, no té sentit, perquè, de fet, ambdues proposicions són subordinades; i encara una altra cosa, fins i tot més important: la suposada subordinada en el cas dels exemples de Badia no és *si plou* sinó *plou*, que, com és del tot evident, té un sentit total o *cabal*, per emprar la mateixa paraula que Badia. Evidentment, l'exemple de Badia és això, un exemple, que he adduït per tenir-lo a mà, però la mateixa argumentació la trobem en altres manuals.

Anem ara a veure com s'hauria de tractar segons nosaltres el problema de les condicionals en llatí; i quan dic llatí i dic condicionals, crec que se pot entendre qualche cosa més, perquè tenc la presumpció que el sistema es pot entendre amb profit a d'altres llengües i a d'altres tipus de subordinades.

Tal com anunciàvem fa un moment, la nostra concepció de les proposicions condicionals parteix d'una perspectiva causativa, que tot d'una explicarem. Si partim d'aquesta base causativa, que és comuna a la quasi totalitat de proposicions subordinades, no és gaire agosarat imaginar que pot haver-hi un sistema descriptiu que les englobi totes. Per explicar aquest sistema, que ens servirà de punt de referència per tractar les condicionals, començaré parlant d'altres tipus d'oracions subordinades.

Aquest sistema descriptiu aplicable a totes les oracions que admetessin el qualificatiu de causatives consta de tres elements o apartats: 1) apartat de les constatacions, 2) apartat de la descripció sintàctica, y 3) apartat de les pressuposicions. Aquesta descripció, repetesc, es pot fer extensiva a totes les construccions causatives, de manera que si considerem una frase com (13),

(13) Sabinorum aduentus tertuit Romanos.

la podríem imaginar recorrent a la concepció bifraseològica de la causativitat²⁷, com una unió de dues frases mitjançant el predicat CAV-SA, tal com veim a continuació:

²⁷ Aquest tractament bifraseològic de la causativitat té un ampli suport bibliogràfic. Com a exemples significatius es poden citar: Z. VENDLER, *Linguistics in Philosophy*, Ithaca-

(14) (SABINI ADVENIRE) CAUSA (ROMANI TIMERE)

Aquesta representació significativa la feim emprant allò que podrien ser formes neutralitzades, nominatius i infinitius.

Si a la representació d'abans li atribuïm unes lletres en representació de cada una de les proposicions constituents, amb exclusió del predicat CAUSA, per tal de fer la descripció més operativa, ens resultaria la possibilitat de representar (14) de la manera següent:

(15) ((X) CAUSA (Y))

Així, a partir d'ara, (X) representarà sempre (SABINI ADVENIRE) i (Y), (ROMANI TIMERE). En conseqüència podem afirmar que hi ha una relació causa/efecte entre (X) i (Y).

La representació lineal que trobam a (15) constitueix la descripció corresponent al segon apartat, és a dir a l'apartat de la descripció sintàctica.

Examinem, a continuació, l'apartat de les constatacions. És clar que, a més a més del que es diu a (15), amb la frase (13) s'indiquen altres circumstàncies; per exemple, es constata que es produeixen dos esdeveniments: que «els sabins varen venir» i que «els romans varen tenir por». Això podria quedar representat com segueix:

(16) CONSTATACIÓ: (SABINI ADVENIRE) + (ROMANI TIMERE)

o bé, si recorrem al sistema de representacions, com

(17) CONSTATACIÓ: (X) et (Y)

Respecte a les constatacions s'imposa una observació. En el cas, hipotèticament possible, que els romans no tinguin por o els sabins no es presentin, no ens trobarem pas amb una absència de constatacions, sinó que, en casos com aquest, hi haurà la constatació de no haver-se produït un fet o, per dir-ho d'una altra manera, hi haurà una constatació negativa. En aquest cas la representació de les constatacions seria:

(18) CONSTATACIÓ: (NEG X) et (NEG Y)

London 1967; D. DOWTY, «On the syntax and semantics of the Atomic Predicate CAUSE», *CLS* 8, 1972, pp. 62-75; D. LIGHTFOOT, *Natural Logic and the Greek Mood*, The Hague 1975; N. AKATSUKA McCAWLEY, «On experiencer causatives», A.M. SHIBATANI (ed.), *Syntax and Semantics*, vol. 5, *Japanese Generative Grammar*, New York-San Francisco-London 1976, pp. 181-203, etc.

Passant, per fi, al tercer apartat, ens trobam que, en el cas de la frase (13), és inexistent, és a dir, que no hi ha necessitat d'una pressuposició prèvia, que sí caldrà en el cas d'altres subordinades, com és el de les concessives, tal com veurem ara mateix. Per tant, la descripció total de (13), deixant de banda la indicació de l'apartat que es tracta, ja que els apartats guardaran l'ordre establert, seria:

(19) INDIC (((X) et (Y)) ET ((X) CAVSA (Y)) ET (...))

On INDIC recolleix l'existència d'un verb performatiu de jerarquia superior, del qual no ens ocuparem gens ni mica, i ET serà el signe emprat per establir la relació entre apartats.

Considerem ara una frase concessiva, per tal de veure les possibilitats de representació del tercer apartat. Sigui la frase (20).

(20) *Quamquam Sabini aduenerunt, Romani non timuerunt.*

La descripció d'aquesta frase punt per punt, segons la nostra proposta seria:

(21) CONSTATACIÓ: (X) et (NEG Y)

(22) DESCRIPCIÓ SINTÀCTICA: (X) NEG CAVSA (Y)

(23) PRESSUPOSICIÓ: (X) CAVSA (Y)

Dit en pla i català, la frase (20) vol dir: que «els sabins es presentaren i el romans no varen tenir por», que «l'arribada dels sabins no va fer que els romans tenguessin por» i que a més hi havia la pressuposició prèvia que «sempre que es presenten els sabins els romans tenen por». La representació lineal i conjunta dels tres elements seria:

(24) INDIC(((X) et (NEG Y)) ET ((X) NEG CAVSA (Y)) ET ((X) CAVSA (Y)))

On ja tenim exemplificat el cas d'un tercer apartat present.

Una vegada que la descripció és a punt, mirem d'aplicar-la a les frases condicionals. Comparem, doncs, quatre frases de les que es consideren reflex prototípic dels quatre tipus canònics de condicionals llatines i que es poden trobar especificades a totes les gramàtiques, si més no amb petites variacions terminològiques. Seguim la terminologia i els exemples de la sintaxi llatina del Dr. M. Bassols²⁸:

²⁸ *Op. cit.* a. n. 25, pp. 264, 268 i 269.

A. Condicionals de relació necessària:

(25) Si id facis, hodie postremum me uides.

B. Condicionals de relació contingent:

(26) Si sciat, succenseat.

C. Condicionals de relació irreal:

1) En el present:

(27) Pecuniam si haberem, felix essem.

2) En el passat:

(28) Pecuniam si habuissem, felix fuisset.

Aquests quatre tipus, em sembla que es poden reduir a dos grups, un que englobaria les condicionals de relació necessària i contingent, i un altre on entrarien les condicionals de relació irreal, tant de present com de passat. Cal justificar aquesta divisió i la justificació la trobam, precisament, a l'apartat de les constatacions. Vegem la fórmula descriptiva que hom pot aplicar a cada grup. Al primer grup, amb frases del tipus A i B, li pertocaria una descripció com (29).

(29) INDIC ((...) ET ((X) CAVSA (Y)) ET (...))

Per al segon grup, amb frases de tipus C, la descripció seria:

(30) INDIC (((NEG X) et (NEG Y)) ET ((X) CAVSA (Y)) ET (...))

O sia que la diferència entre els dos grups consisteix que un d'ells té una indeterminació a l'apartat de les constatacions, en tant que l'altre està clarament definit en aquest aspecte.

Arribats a aquest punt, estam ja en condicions de fer una comparació entre les quatre classes de proposicions subordinades que hem trobat fins ara. I això ho podem fer comparant les descripcions proposades a (19), (24), (29) i (30). Observam, en primer lloc, que, a diferència dels altres, hi ha un tipus descriptiu, el (24), corresponent a les concessives, que està complet en tots els apartats; enfront d'aquesta descripció ens trobam amb tres casos, (19), que correspon a les completives, i (29) i

(30), que corresponen a les condicionals, en què algun dels tres apartats manca a la descripció: a (19) i (30) manca l'apartat tercer, corresponent a les pressuposicions, en tant que a (29) manquen els apartats primer i tercer, és a dir les pressuposicions i les constatacions. De bones a primeres pot semblar que hi ha una identitat entre (19) i (30), completives i condicionals irrealis, però si ho miram de més a prop veurem que hi ha una diferència substancial entre un i altre cas: les completives (i completives s'ha de posar entre cometes; vull dir frases del tipus de (12) que poden tenir aquesta forma de causatiu amalgamat o bé ser autènticament completives) tenen un primer apartat de constatacions on els elements representats són punt per punt coincidents amb els que se donen en el segon apartat, mentre que en el cas de les condicionals irrealis, descripció (30), hi ha precisament com a constatatats els elements justament inversos dels que es presenten a l'apartat de la descripció sintàctica, allà on a un lloc hi ha (X) a l'altre hi ha d'haver-hi (NEG X), etc.

Fins aquí creim que queda aclarida a bastament la diferència entre els diversos tipus de frases i, a més d'aclarida, també descrita de manera suficient. Però tot això, tot i éssent molt important, no justifica la denominació que li havíem donat a aquesta etapa de la història de la sintaxi, sintaxi del verb. Vegem, doncs, de trobar-hi la sortida a aquesta insuficiència. Per a aconseguir-ho, hauré de fer un petit incís i introduir la noció de verb *factiu*, segons la terminologia, entre d'altres, dels germans Kiparsky²⁹. S'anomenen verbs factius aquells verbs que impliquen o pressuposen l'acompliment de les frases que els serveixen de complements. Per exemple, són verbs factius: «saber greu, lamentar-se, alegrar-se, ésser significatiu» etc., ja que el simple fet d'enunciar-los implica que s'ha acomplert la frase que els pugui completar. Així a (31),

(31) Em sap greu que hagi vingut.

se dona per suposat que el destinatari de la frase s'ha presentat realment. O també en el cas de (32),

(32) En Joan ha deixat de cantar.

on, així mateix, «deixar de» és un verb factiu, ja que es dona per entès que si ha pogut deixar de cantar, és perquè estava cantant.

²⁹ Cf. P. & C. KIPARSKY, «Fact». A. M. Bierwisch i K. E. Heidolph (eds.), *Progress in Linguistics. A. Collection of Papers*. The Hague 1970, pp. 147-173. (Versió castellana a V. Sánchez de Zavala, *op. cit.* pp. 31-76).

Idò bé, de la mateixa manera que és admesa i comprovada l'existència d'aquest tipus de verbs, s'ha d'admetre també la possibilitat que existixin verbs factius d'una altra mena, és a dir, que no tinguin ses mateixes implicacions que en el cas anterior —això és evident— i, sobretot, que hi hagi la possibilitat que siguin verbs abstractes. Aquests tipus de verbs factius serien els causatius o factitius abstractes i tendrien una sèrie de característiques específiques:

- 1) Ésser complementats per dues proposicions.
- 2) Tenir una valència de tipus binari, quant a pressuposicions.
- 3) Tenir una valència múltiple, quant a constatacions.

Això, traduït a un altre tipus de metallenguatge, vol dir que el que proposam és l'existència no d'un verb factiu, sinó d'uns quants, tants com venguin imposats per les descripcions que afectin a les proposicions subordinades en el seu conjunt. Però, per no allargar en excés el plantejament, em limitaré a les frases de què hem parlat fins ara. Per tal d'assolir aquesta meta haurem de recórrer a una notació més abstracta encara, però que, al mateix temps, esperam que sigui fàcilment comprensible. Suposant l'existència d'un nucli neutre de naturalesa causativa que podríem representar per CAVS, tendríem a l'abast unes possibilitats mecàniques d'alterar-lo a fi que poguéssim servir-nos com a representació dels diferents verbs abstractes causatius. Així, doncs, cas que la constatació existís i fos doble, el verb abstracte corresponent seria representat per CAVSA. Així tendríem:

- (33) CAVS : verb abstracte causatiu que no requereix constatació.
CAVSA: verb abstracte causatiu que requereix una constatació doble o total.

Per altra banda, si en lloc d'una constatació completa, només n'hi hagués una de parcial, afegiríem a CAVS la lletra representativa de la frase constatada; per tant si la constatació afecta a (X), CAVS es convertiria en CAVSX.

- (34) CAVSX: verb abstracte causatiu que requereix la constatació de la frase (X).

I si la constatació afectà a (Y), CAVS es convertiria en CAVSY.

- (35) CAVSY: verb abstracte causatiu que requereix la constatació de la frase (Y).

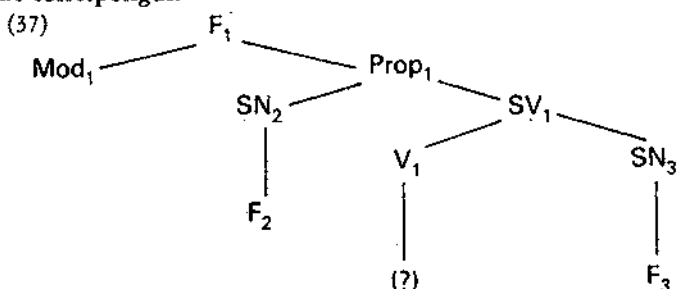
Pel que fa a les pressuposicions, la situació és molt més simple, o n'hi ha o no n'hi ha. Si n'hi ha, afegirem el signe +, volat a la dreta dels resultats anteriors; si no n'hi ha, afegirem el signe —. D'aquesta manera tendríem:

- (36) CAVSA⁺: verb abstracte causatiu que requereix constatació doble i pressuposició.
 CAVSA[—]: verb abstracte causatiu que requereix constatació doble, però no pressuposició.
 CAVSX⁺: verb abstracte causatiu que requereix constatació de (X) i pressuposició.
 CAVSX[—]: verb abstracte causatiu que requereix constatació de (X), i no requereix pressuposició.
 CAVS⁺: verb abstracte que no requereix constatacions, però sí pressuposició.

Aquesta notació és també un ardit que ens permet passar d'una descripció lineal, com les representades abans, a una descripció arbòria, ja que en el verb es troba representada tota la informació que forneixen els trets apartats.

Aplicant aquest esquema podem dir que el verb de (19), és a dir (13), seria del tipus CAVSA[—], que el de (24), és a dir (20), seria un CAVSA⁺, que el de (29), corresponent a (25) i (26), seria CAVS[—] i que el de (30), corresponent a (27) i (28), seria CAVSV[—].

Naturalment, cada un d'aquests verbs abstractes tendria un tractament transformacional diferent, que determinaria la seva estructura superficial, que en uns casos serà de verb i en altres d'allò que anomenam conjunció. Però, en qualsevol dels casos, l'indicador sintagmàtic representatiu de l'estructura abstracta seria per a tots els casos (37), on el signe d'interrogació marca el lloc que ha d'ocupar el verb abstracte causatiu que correspongui.

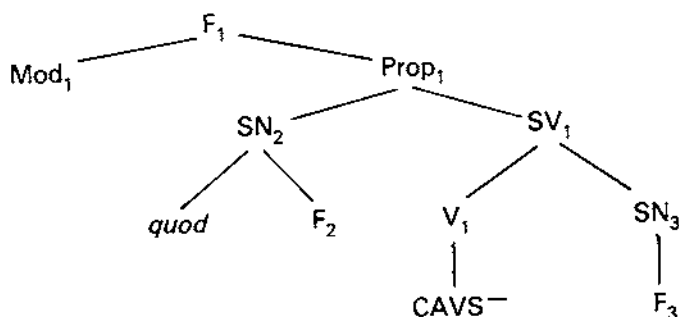

En aquest indicador sintagmàtic, la diferència respecte a (3) és força notable.

Per posar un exemple, vegem les transformacions que s'haurien d'aplicar a una estructura com (37) en el cas que el lloc reservat per al verb l'ocupàs el verb abstracte causatiu $CAVS^-$, que era el que estava al capdavant de la frase (25). Les transformacions a aplicar en aquest cas, exigides per la natura del verb, serien dues: T. DE COL·LOCACIÓ DE COMPLEMENTADOR i T. D'AVANTPOSICIÓ DE V_1 .

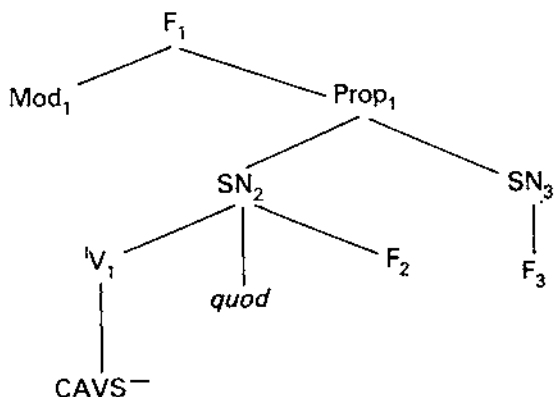
La primera d'aquestes transformacions té un caràcter molt general i la seva finalitat és situar a l'esquerra de la frase afectada la partícula completiva *quod*, que és la base de totes les transformacions de nominalització. Aquesta regla convertiria (37) en (38).

(38)

A continuació s'aplicaria la transformació d'AVANTPOSICIÓ DE V_1 , que ens donaria com a resultat (39):

(39)

En aquesta estructura s'ha produït una poda d'arbre, com a resultat de la desaparició de V_1 de la seva posició primitiva.

Finalment, una reordenació interna del llatí agruparia $CAVS^-$ i *quod*, i la corresponent regla d'inserció lèxica diria que la forma superficial corresponent a aquests dos elements conjuntats és *si*.

En conseqüència, i ja acab, hem entronat totalment el cercle i arribat a la meta que ens havíem proposat: recórrer les diferents etapes històriques que han convertit la sintaxi de la conjunció en la sintaxi del verb: hem passat de parlar de la sintaxi d'una conjunció causal *si*, tal com vèiem a (2), segons la definició de Sergi, a parlar d'un verb $CAVS^-$, que en determinades ocasions pot, a partir de (37), convertir-se en la conjunció superficial *si*³⁰.

³⁰ Vull fer palès el meu agraïment al doctor Joan Bastardas per les encertades observacions que m'ha fet a la versió original i de les quals es beneficia l'actual redacció.